

Takvi i slični razgovori o historijskom dijelu Bezićeve rasprave mogli bi se nastaviti, ali se i ovako ova recenzija previše oteгла. Stoga ukratko upozoravam na sadržaj preostalog djela knjige. U partiji »Živi oblici glagoljaškog pjevanja na zadarskom području« autor je mnogo kraći nego što bismo očekivali. Riječ je o oblicima koje je sam čuo od pjevača. Tu je obradio A) liturgijsko pjevanje, paraliturgijsko pjevanje i molitve, a pod B) opći uvid u muzičke osobine. U notnim primjerima iz goleme skupljene građe od Istre do Korčule ograničuje se na malen broj — ukupno ima 30 tipičnih notnih zapisa. Odabrao ih je po kriteriju »zajedničkih osobina« i na osnovi »specifičnih osobina«. U tom okviru govori o tonalnim odnosima, o ritmu, višeglasju, muzičkim formama i o utjecaju rimskog koral. Ističe da je težište njegova rada razvoj glagoljaškog pjevanja pa da se ograničuje samo »na opći uvid u muzičke osobine živih oblika.« Kako nisam muzikolog, ne ulazim u pojedinosti. Ovdje je još autor priložio dva priloga popisa muzičke građe (kolutova) što se čuvaju u Staroslavenskom institutu u Zagrebu i u Fonoteci Instituta JAZU u Zadru.

Na kraju rasprave je vrlo zgusnut »Zaključak« u kojem autor ukratko rezimira što je već rečeno u toku radnje: opravdava metodu rada u pogledu obraćanja prošlosti (historijskim i filološkim disciplinama) zbog nestašice notnih zapisa, što su prijašnji istraživači propustili, tako da su rezultati njegovih istraživanja »postali hipoteze sa svojom argumentacijom«. Glagoljaško je pjevanje na zadarskom području, veli autor, prošlo nimalo ravan put razvoja: započelo je kao pojava koju je bizantska crkvena vlast tolerirala; ojačalo je u XIV. i poč. XV. st., a u to vrijeme glagoljaši moraju dobro poznavati rimski koral; u XVI. st. redovnici samo usmenom tradicijom usvajaju liturgijske napjeve; u XVII. st. štampaju se liturgijske knjige ruskoslavenskim jezikom, a u zadarsko područje ulazi sve jače živi hrvatski jezik (ščavet); u XVIII. st. posve drugim životom živi seoski kler od gradskog (latinskog), u crkvenom pjevanju sudjeluju sve više laici, a s njima ulazi sve više u pjevanje folklorni element — došlo je do simbioze crkvene i pučke glazbe.

Autorove će ocjene, bazirane na historijsko-filološkim činjenicama, bez sumnje doživjeti korekture, osobito u fiksiranju faktora bizantskog, rimskog i folklornog elementa u prošlosti i sadašnjosti, ali Bezićeva će knjiga biti stepenica koja je problematiku ažurirala i aktivirala dalje istraživanje i time zadužila našu muzikološku znanost.

Vjekoslav Štefanić

JOSEF KURZ, Kapitoly ze syntaxe a z morfologie staroslověnského jazyka, Acta Universitatis Carolinae — Philologica — Monographia XL, Praha 1972. Recenzovali: akademik Bohuslav Havránek i doc. dr. Radoslav Večerka, csc. Str. 173.

U ovoj zbirci članaka prof. Kurz daje izbor i odlomke iz svojih već objavljenih radova, temeljenih na građi širokog kruga stsl. spomenika, kao i csl. redakcija, posvećenih studiju sintakse i morfologije stsl. je-

zika. Radi se o sedamnaest članaka koji — uz neke iznimke — tvore tematsku cjelinu i pripadaju krugu radova iz tzv. semantičke morfologije. Neki članci dopunjeni su novom građom, naročito pregledom novije literature, potpuno nov je samo članak o stsl. *ogŭb*. Vrsni poznavalac stsl. jezika, prof. Kurz širokim poznavanjem građe, uzajamnim uspoređivanjem varijanata, uspoređivanjem stsl. građe s originalom i s odgovarajućom građom iz ostalih slavenskih jezika, dolazi do odgovora na pitanje što je u stsl. prijevodima domaće, slavensko a što prema tuđem izvoru. Svi su članci na češkom jeziku (bez obzira na kojem jeziku su ranije objavljeni), uz svaki je dodana bibliografska bilješka, a na kraju knjige nalaze se opširni sažeci na ruskom jeziku te registar prezimena.

Ukratko ćemo nabrojiti probleme kojima se prof. Kurz bavi u ovoj knjizi. Nakon kratkog predgovora s najnužnijim podacima o zbirci slijedi uvodni rad *Problematika zkoumání syntaxe staroslověnského jazyka* (9—17). Navedeni su metodološki principi i smjernice u proučavanju sintakse stsl. jezika, koja u odnosu prema sintaksi ostalih slavenskih jezika posjeduje vlastitu specifičnost, a tu treba pripisati činjenici da je stsl. jezik od početka samo pisani, književni jezik i da se razvijao pod velikim utjecajem grčkog jezika. Sintaktička analiza mora polaziti iz samog slavenskog jezika. Pored klasičnog grčkog, postavlja pitanje utjecaja običnog svakodnevnog grčkog govora i pitanje pojave balkanizama. Pri proučavanju posljednjih nužno je razlikovati različite slučajeve, različite faze i etape u razvoju jedne te iste pojave. Počeci balkanizama mogu se jasnije sagledati tek u tekstovima postćirilometodskim.

U nekoliko navrata autor se vraćao pitanju nominativa zamjenice trećeg lica u slav. jezicima, a u *Otázka nominativu zájmena třetí osoby v slovanštině* (18—32) nastoji osvijetliti naročito egzistenciju nominativa zamjenice *ŷb, ja, je* i njegova značenja. Značenjem i mjestom pokaznih zamjenica u vezi s imenicama tipa *vb se vrěmę vesnŷnoe, slovo že to b(o)žie* i sl. i odnosom takvih veza prema grčkom originalu bavi se u studiji *Problematika významu demonstrativních zájmen v trojčlenných jmenných skupinách v staroslověněštině* (42—56). Raspored riječi u grupama »imenica — pokazna zamjenica — atribut« autor pokazuje slijedećim shemama: I. DSA, II. DAS, III. SDA, IV. ADS, V. SAD, VI. ASD. Člankom *K problematice funkční geneze a původního významu slovanských složených adjektiv* (33—41) želio je dati svoj prilog o u zadnje vrijeme često tretiranoj temi. U raspravi *K otázce chronologie existence členu v staroslověněšném jazyce* (56—66) iznosi suvremeni stav nauke o tom problemu. Kronologiju stsl. člana promatra s gledišta biti samog stsl. jezika kao i sa strane utjecaja grčkih originala te širih balkanskih uzajamnih odnosa. O stsl. prijevodu grčkih konstrukcija s članom piše u članku *Má nekladení členu v staroslověněštině vliv na změny slovosledu?* (67—69), a o problematiki prijeverda grčkog infinitiva u stsl., prvenstveno u evanđeljima i psaltirima, izjašnjava se u studiji *Problematika překládání řeckých účelových infinitivů v staroslověněštině* (70—79). Analiza veze s članom *iže* u stsl.

spomenicima kada stoji u konstrukcijama pred infinitivom, u vezi s prijedlogom, prilogom, participom, pred imenicom provedena je u članku *Syntax »členového« IŽE v staroslověnském jazyce* (80—86). U starijim stadijima slavenskih jezika poznate su konstrukcije u kojima su participi (aktivni) vezani s ličnim oblikom glagola uz pomoć čestice *i* ili *a*. O uzroku različite upotrebe čestica: pred glagolom čestica *i*, poslije glagola čestica *a*, smatra da se čestica *i* upotrebljava kao signal koji najavljuje radnju koja slijedi i zato treba stajati pred glagolom koji izražava tu radnju, dok čestica *a* naglašava to što slijedi za glagolom i zato stoji iza glagola koji izražava tu radnju: ta je problematika obrađena u raspravi *Nástin rozboru významu částic i, a, apod. v konstrukcích participiálních vazeb s určitými slovesy* (87—98). Zamjenicama su posvećene rasprave: *Staroslověnské formy gen. sg. česo—čъso, ničesože—ničъsože* (99—107) i *Ćirkevněslovanské a staroruské ničъtože* (108—113). Na slavenskim glagolima s prefiksima *ot-*, *ob-*, *iz-*, *vъz-*, *raz-*, *bez-*, autor pokazuje pojavu rekonpozicije. Da se ne radi samo o analogijskom poravnanju već o produktivnoj analogiji pokazuje u studiji *O rekonpozici prefigoványch sloves v slovanštině* (114—127). Glagoli su predmet nekoliko studija: *Imperativní tvary typu pokažete, vъneml'ete v staroslověněštině a v jiných slovanských jazycích* (128—139), o obliku *gory* iz Assemanova kodeksa (L 24,32) piše u članku *Staroslověnské participium praesentis gory* (147—150). Aorist u najstarijim spomenicima stsl. jezika tema je rasprave *Ke zkoumání výskytu tvarů aoristových v nejstarších staroslověnských památkách* (151—154), a imperativ u radu *Imper. viždъ ědi, viždъ ěchai* Lk 5, 4 (neizravno svjedočanstvo o uklanjanju velikomoravskih elemenata u stsl. spomenicima na slavenskom jugu) (155—158).

Sakupljena građa za Slovník jazyka staroslověnského pokazala se neiscrpnim vrelom tema, a suradnici Slovníka, radeći na njemu dugi niz godina, postali su pravi specijalisti za pojedina pitanja: tako su nastale mnoge vrijedne studije iz staroslavenske morfologije i sintakse. Pišući *Stsl. ognъ* (140—146), Kurz je u građi za Slovník našao oko 535 potvrda za imenicu *ognъ* i utvrdio da se najčešće deklinira po *jo-* osnovama. Takva deklinacija je u stsl. primarna, a oblici joj se mogu smatrati ćirilometodskim. Oblici *i-* osnova su sekundarni. U baltoslavenskom periodu imenica *ognъ* pripadala je *i-* osnovama ali je pri kraju praslav. epohe, uslijed fonetskog razvitka, prešla *jo-* osnovama. Razvoj imenice *ognъ* Kurz vidi ovako: *ognъ* (doćirilometod.) — *ognъ* (ćirilometod. i starije starosl.) *ognъ* — *ognъ*. Ipak razvoj nije tekao jednostavno od *i-* osnova prema *jo-* osnovama, već složenije. Fonetska promjena *-gn- > -gń-* javila se također na jugu, u Makedoniji i Bugarskoj, no uskoro je došlo do depalatalizacije *ń > n*, samo je imenica *ognъ* neko vrijeme sačuvala mekoću, naročito pod utjecajem raširenosti oblika *jo-* osnova u cijeloj deklinaciji.

Ivana Mulc